

УДК 7.048:712.4'06(043.2)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/76-2-8>**Vita ЛОТОЦЬКА,**orchid.org/0009-0003-2318-9520

кандидат мистецтвознавства,

старший викладач кафедри дизайну і теорії мистецтва

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

(Івано-Франківськ, Україна) vita.lototska@pnu.edu.ua

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ФОРМУВАННІ ЗЕЛЕНИХ МІСЬКИХ ПРОСТОРІВ

У статті розглянуто сучасні підходи до озеленення міського середовища, що забезпечують збереження довкілля у структурі перетворених міських просторів та створюють умови для його стійкого розвитку. Висвітлюється важливість розширення набору засобів, які сприяють вирішенню екологічних проблем та адаптації міського простору до наслідків кліматичних змін.

Створення зелених міських просторів є важливим аспектом сталого розвитку міського середовища. Сучасні підходи до озеленення міст включають проектування сталих ландшафтів, що характеризуються стійкістю до дії змінних умов зовнішнього середовища та здатністю до відновлення. Також особливо популярними стають «кишенькові» парки, що дозволяють збільшувати кількість зелених зон у щільно забудованих районах міста. Сьогодні спостерігаємо, що серед основних вимог до зелених насаджень у міському середовищі є стійкість ландшафтів та мінімізація їх догляду. Саме тому ще більше посилюється тенденція лучного озеленення. Декоративні луки є стійким та прогресивним варіантом міського озеленення, що вирішує широкий спектр міських проблем. Популярність посівних лук ще більше зростатиме у повоєнний період. Це пов'язано з можливістю використання будівельного сміття для створення лучних насаджень, оскільки низька продуктивність ґрунту дозволяє досягти більшого різноманіття рослин.

Збільшення рівня озеленення та впровадження природоорієнтованих рішень сприяють підвищенню комфорту, покращенню якості та оптимізації міського простору. У контексті завдань збереження і збагачення природних ресурсів як необхідної умови життєдіяльності людства естетико-ландшафтознавчі дослідження та їх використання в оптимізації середовища існування сучасного суспільства набувають особливої актуальності. Екологічний підхід до ландшафтної проектування може сприяти стабілізації екологічної ситуації та збереженню біорізноманіття у природному середовищі.

Ключові слова: зелений міський простір, ландшафтний дизайн, озеленення, ландшафт, урбанізація, екологія.

Vita LOTOTSKA,orchid.org/0009-0003-2318-9520

Candidate of Art Studies,

Senior Lecturer at the Department of Design and Theory of Art

Vasyl Stefanyk PreCarpathian National University

(Ivano-Frankivsk, Ukraine) vita.lototska@pnu.edu.ua

MODERN TENDENCIES IN THE FORMATION OF GREEN URBAN SPACES

The article deals with modern approaches to greening the urban environment, which ensure the preservation of the environment in the structure of transformed urban spaces and create conditions for its sustainable development. The importance of expanding the set of tools that contribute to the solution of environmental problems and the adaptation of urban space to the consequences of the climate change is highlighted.

The creation of green urban spaces is an important aspect of the sustainable development of the urban environment. Modern approaches to greening cities include the design of sustainable landscapes, characterized by resistance to the effect of changing environmental conditions and their ability to recover. «Pocket» parks are also becoming especially popular, which allow to increase the number of green areas in densely built-up areas of the city. Today, we observe that among the main requirements for green spaces in the urban environment are the sustainability of landscapes and the minimization of their care. That is why the tendency of meadow greening and naturalized landscapes is even stronger. Decorative meadows are a low-budget, sustainable and progressive option of urban landscaping that solves a wide range of urban problems. The popularity of sown meadows will grow even more in the post-war period. This is due to the possibility of using construction waste to create meadow plantings, since the low productivity of the soil allows developing a greater diversity of plants.

Increasing the level of greening and implementing nature-oriented solutions contribute to increasing comfort, improving quality and optimizing the urban space. In the context of the tasks of preserving and enriching natural resources as a necessary condition for human life, aesthetic and landscape researches and their use in optimizing the environment of existence of the modern society become especially relevant. An ecological approach to landscape design can help stabilize the ecological situation and preserve biodiversity in the natural environment.

Key words: green urban space, landscape design, greening, landscape, urbanization, ecology.

Постановка проблеми. В умовах інтенсивного процесу урбанізації та кліматичних змін ведеться активний пошук ефективних моделей подолання екологічної кризи. Потреба в комплексному підході до озеленення міського середовища стає дедалі актуальнішою. Тому надзвичайно важливим є запровадження проєктних рішень, що забезпечують збереження довкілля у структурі перетворених міських просторів та водночас створюють умови для його стійкого розвитку. В оптимізації середовища існування сучасного суспільства естетико-ландшафтознавчі дослідження стають все більш актуальними. Екологічний підхід до ландшафтного проєктування може сприяти стабілізації екологічної ситуації та збереженню біорізноманіття у природному середовищі.

Аналіз досліджень. З огляду на те, що зараз ведеться активний пошук ефективних моделей подолання екологічної кризи в умовах інтенсивного процесу урбанізації, питання створення комфортних умов та впровадження перспективних підходів до формування зелених міських просторів все частіше привертає увагу науковців.

Окрім аспекти проблематики питань, пов'язаних із формуванням міського середовища засобами озеленення висвітлені у працях представників різних галузей наук. Так, у дослідженні Сингаївської О.І., Биваліної М.В. визначено основні напрями вирішення проблем у розвитку міського середовища, розроблено рекомендації та пропозиції щодо оптимізації процесу благоустрою та озеленення міських територій (Сингаївська, Биваліна, 2022). У публікаціях Косик О.І., Летік К.В. окреслено проблеми галузі озеленення, визначено вплив озеленення вільних площ, парковок, покрівель і фасадів на екологію міста та здоров'я його мешканців (Косик, Летік, 2021). У дослідженні Риндюк С.В., Максименко М.А. проаналізовано сучасні підходи до збільшення комфорту міського середовища в умовах підвищення щільності забудови, зокрема наведено типи озеленення дахів будівель і споруд, проаналізовано основні види вертикального озеленення (Риндюк, Максименко, 2021).

Аналізу екологічного проєктування у практиці дизайну середовища присвячена праця Свірка В.О., Бойчука О.В., Голобородька В.М., Рубцова А.Л., Кардаша О.В., Чемакіної О.В. Зокрема, дослідники відзначають, що саме екодизайнерське формування міського простору допомагає досягти більш комфортних мікрокліматичних характеристик, покращити екологічний стан, збагатити композицію, що забезпечується не лише містобудівними та функціонально-просторовими, але й ландшафтними прийомами (Свірко та ін., 2016).

Попри детальне вивчення питань, пов'язаних із благоустроєм та озелененням міст, на сучасному етапі розвитку міського середовища з'являються нові виклики та завдання. Тому надзвичайно важливим є пошук та запровадження нових проєктних рішень при створенні зелених зон з урахуванням сучасних вимог до якості міського середовища, що є важливим елементом його сталого розвитку.

Мета статті полягає у дослідженні сучасних підходів до озеленення міського середовища, що забезпечують збереження довкілля у структурі перетворених міських просторів, а також створюють умови для його стійкого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Зростання технічних можливостей людини, глобальні наукові відкриття, що відбувались протягом ХХ століття, динамічний ритм сучасної цивілізації змушує нас по-іншому сприймати швидкоплинність образу природного об'єкта, впливає на процес емоційного сприйняття. Дедалі відчутнішою стає потреба в світоглядному переосмисленні цінностей і пріоритетів у сфері взаємовідносин людини з природою, що знаходить своє відображення у виникненні нових стилістичних напрямів, образів, які б реалізовували прагнення сучасної людини відновити втрачені зв'язки з навколишнім середовищем як естетично впорядкованим цілим, повернутися до витоків природи, пізнати її красу і досягти гармонії у співіснуванні з нею.

Екологічний підхід у формуванні гармонійного урбаністичного середовища сьогодні набуває все більшої актуальності. Дослідники зазначають, що «екологізація – це внесення у міські системи максимально можливої кількості природних елементів (чи відновлення тих, які існували на цій території раніше), оптимізація міського середовища для людей і природних компонентів із подальшим спільним взаємовигідним розвитком природно-антропогенної системи» (Мовчан, Черненко, 2016: 640).

Природні екосистеми відзначаються стійкістю до змін зовнішнього середовища та здатністю до самовідновлення. Одним із шляхів відтворення природи є проєктування сталих ландшафтів (англ. – sustainable landscapes), що ґрунтується на принципах екологічного балансу, життєздатності та механізмах саморегуляції природного середовища. Таким чином, розвиток та перетворення сталого ландшафту відбуваються з максимальною реалізацією можливостей довкілля. Спостерігаємо, що у розвинених країнах світу саме такі принципи дедалі частіше використовують при формуванні міського середовища. Адже серед переваг сталих ландшафтів – їхня здатність до утримання та використання дощової води, регуляція якості повітря, підвищення енергоефективності

прилеглих територій. Крім того, сталі ландшафти потребують значно менше поливу, сприяють збереженню біорізноманіття, застосовують екологічні та повторно використовувані матеріали (Поломаній, 2019). Таким чином, для сталих ландшафтів характерними є принципи побудови композиції на основі гармонії із навколишнім середовищем, бережливе використання природних ресурсів, впровадження мінімізації догляду та вторинне використання матеріалів, а також підбір рослин, характерних для місцевої флори. В Україні останнім часом зростає інтерес до проектування сталих ландшафтів. Дедалі частіше ландшафтні дизайнери використовують певні принципи та елементи сталих ландшафтів при проектуванні.

Звернення дизайнерів до підкресленої природності, невимушеності, простоти визначило природний напрям у ландшафтному дизайні, що відзначається плавними природними формами, використанням дикорослих видів рослин, характерних для місцевої флори та екологічних матеріалів.

Серед сучасних тенденцій розвитку міського середовища спостерігаємо збільшення рівня озеленення, застосування природоорієнтованих рішень, які сприяють вирішенню екологічних проблем та адаптації міського простору до наслідків кліматичних змін.

Особливо актуальним стає проектування «кишенькових» парків, ідея яких полягає в тому, щоб збільшувати площу зелених зон у місцях щільної забудови міста. «Кишенькові» парки (англ. – pocket park або vest pocket park) являють собою компактні зелені зони площею від 300 до 1000 м² та дозволяють досягти перетворення міського середовища без глобальних реконструкцій. Дослідження свідчать про те, що повернення місту втрачених та нефункціональних площ у вигляді таких крихітних оаз дає змогу досягти більш якісного результату, ніж створення одного великого парку, що потребуватиме значної мобілізації ресурсів. Дослідники виокремлюють активний, пасивний та бонусний типи «кишенькових» парків (Рябика, 2021: 60–62).

Світовий досвід впровадження «кишенькових» парків у структуру міських просторів свідчить про їх значний потенціал у вирішенні проблем урбанізації. Саме такі невеличкі парки є простим та ефективним способом озеленення та трансформації міського простору, допомагають боротися із негативними наслідками кліматичних змін, збільшують біорізноманіття. Крім того, облаштування таких невеликих зелених зон у міському просторі впливає і на його туристичну привабливість, створення комфортних умов для відпочинку та соціальної взаємодії для його мешканців. Так, у 2022 році нідерландське місто Алкмар отримало премію Green

Cities Europe саме за стратегію озеленення, в основу якої покладено створення кишенькових парків.

Такий ефективний спосіб озеленення міських просторів та створення комфортних зон відпочинку для мешканців міст стає все більш популярним і в Україні. Так, одним із перших і найбільш відомих прикладів кишенькових парків в Україні є зелений сквер біля будівлі підприємства «Енергоатом» на вулиці Гоголівській у Києві. Цей проект, реалізований командою TOPIAR, яскраво демонструє, що навіть невеликий ландшафтний акцент може значно покращити міське середовище. Сквер має продуману структуру з місцями для сидіння, декоративними рослинами та освітленням, що робить його привабливим і затишним місцем для відпочинку.

Нові проекти кишенькових парків з'являються також і в інших містах України, зокрема активно створюються невеликі зелені зони у дворах житлових комплексів та біля громадських будівель. Ці парки часто включають дитячі майданчики, зони для занять спортом та просто місця для тихого відпочинку.

Досвід створення кишенькових парків свідчить про те, що навіть невеликі інвестиції у зелені зони можуть мати значний позитивний вплив на якість життя містян. Адже такі проекти сприяють покращенню екологічної ситуації, створенню комфортних умов перебування для людини та підвищенню естетичної привабливості міста.

Сьогодні спостерігаємо, що серед основних вимог до зелених насаджень у міському середовищі є стійкість ландшафтів та мінімізація їх догляду. Саме тому ще більше посилюється тенденція запровадження лучного озеленення. Декоративні луки є стійким та прогресивним варіантом міського озеленення, що вирішує широкий спектр міських проблем. У міському озелененні України декоративні луки також стають все більш популярними як екологічно дружня та естетично приваблива альтернатива традиційним газонам. Вони складаються із різноманітних трав і квітучих рослин, які не тільки створюють яскравий і різнобарвний вигляд, але й сприяють біорізноманіттю, зменшенню потреби в поливі та використанні добрив.

Посівні луки потребують мінімальних ресурсів для їх створення та догляду, що відповідає концепції максимального ефекту при мінімальних зусиллях, розробленій професорами ландшафтного дизайну Шеффілдського університету Найджелом Даннетом і Джеймсом Хічмоу. Саме тому ландшафтні дизайнери відзначають, що популярність посівних лук ще більше зростатиме в Україні у повоєнний період. Це пов'язано і з можливістю використання будівельного сміття для створення

лучних насаджень, оскільки низька продуктивність ґрунту дозволяє досягти більшого різноманіття рослин (Балашова, 2022).

На Міжнародному ландшафтному фестивалі I Maestri del Paesaggio в Бергамо (2021) ключовою темою були обрані екологія, функціональність та естетика. Так, Найджел Даннет перетворив центральну міську площу на великі луки з дикорослими рослинами, польовими квітами, підкреслюючи роль природи у містах майбутнього, що відповідають критеріям стійкого екологічного розвитку. Такий підхід у міському озелененні яскраво демонструє те, як сучасні підходи до ландшафтного дизайну можуть поєднувати естетику, екологічність та функціональність.

Висновки. Світогляд та світовідчуття нашої епохи спрямовані на пошук шляхів відтворення зелених насаджень, які б не потребували особливого догляду та водночас забезпечували комфортне перебування людини в природному середовищі. Сучасні проектні рішення все частіше спрямовані

на забезпечення максимальної реалізації природних ресурсів та запровадження інноваційних екологічних підходів у галузі озеленення.

Створення зелених міських просторів є важливим елементом сталого розвитку міського середовища. У сучасному формуванні зелених зон у міському середовищі спостерігається тенденція до проектування сталих ландшафтів, що характеризуються стійкістю до дії змінних умов зовнішнього середовища та здатністю до відновлення. Також особливо актуальним стає проектування «кишенькових» парків, що дають змогу збільшувати площу зелених зон у місцях щільної забудови міста. Спостерігаємо і посилення тенденції лучного озеленення, адже декоративні луки є стійким та прогресивним варіантом міського озеленення, що вирішує широкий спектр міських проблем. Збільшення рівня озеленення, застосування природоорієнтованих рішень створюють можливості для підвищення комфортності, покращення якості та оптимізації міського простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балашова Д. Квіти на руїнах. Декоративна лука як основа повоєнного міського ландшафту. URL: <https://pragmatika.media/kviti-na-ruinah-dekorativna-luka-jak-osnova-povoiennoho-miskogo-landshaftu/> (дата звернення: 04.06.2024).
2. Дизайнерська діяльність: екологічне проектування: науково-методичне видання / за заг. ред. Свірка В.О. Київ: УкрНДІ ДЕ, 2016. 196 с.
3. Косик О.І., Летік К.В. Формування комфортного міського середовища засобами озеленення. *Теорія та практика дизайну*. Вип. 23. 2021 Садово-паркове господарство С. 134-140.
4. Мовчан В. О., Черненко К. Д. Екологізація міських систем – шлях до сталого розвитку. *Збірник наукових статей III Всеукраїнського з'їзду екологів з міжнародною участю* (Вінниця, 21-24 вересня 2011 р.). Т. 2. С. 639-641.
5. Поломаний С. (2019). Сталі ландшафти як умова виживання міста. URL: <https://pragmatika.media/stali-landshafti-jak-umova-vizhivannja-mista/> (дата звернення: 20.05.2024).
6. Риндюк С. В.Ю., Максименко М. А. Сучасні прийоми організації зелених зон в ущільненій забудові міста. *Сучасні технології, матеріали і конструкції в будівництві*. 2021. № 1. С. 111-119.
7. Рябіка М., Гусакова О., Зозуля А. та ін. Каталог природоорієнтованих рішень. Львів: Українська кліматична мережа, 2021. 116 с.
8. Сингаївська О., Биваліна М. Основні напрями вирішення проблем у сфері благоустрою та озеленення міста. *Містобудування та територіальне планування*. 2022. №. 81. С. 313-336.

REFERENCES

1. Balashova D. (2022) Kvity na ruinaх. Dekorativna luka yak osnova povoiennoho miskoho landshaftu. [Flowers on the ruins. Decorative meadow as the basis of the post-war urban landscape]. URL: <https://pragmatika.media/kviti-na-ruinah-dekorativna-luka-jak-osnova-povoiennoho-miskogo-landshaftu/>. [in Ukrainian].
2. Svirko V. et al. (2016) Dyzainerska diialnist: ekolohichne proektuvannia: naukovo-metodychne vydannia. [Design activity: ecological design: scientific and methodical edition]. Kyiv: UkrNDI DE, 196. [in Ukrainian].
3. Kosyk O., Letik K. (2021) Formuvannia komfortnoho miskoho seredovyscha zasobamy ozelenennia. [Formation of a comfortable urban environment by means of landscaping]. *Teoriia ta praktyka dyzainu*. – Theory and practice of design, 23. 134-140. [in Ukrainian].
4. Movchan V., Chernenko K. (2011) Ekolohizatsiia miskykh system – shliakh do staloho rozvytku. [Greening urban systems is the path to sustainable development]. *Zbirnyk naukovykh statei III vseukrainskyi zizd ekolohiv* (Vinnytsia, 21-24 veresnia 2011). – III All-Ukrainian Congress of Ecologists with International Participation, September 21-24. 2. 639-641. [in Ukrainian].
5. Polomanyi S. (2019) Stali landshafty yak umova vyzyhivannia mista [Sustainable landscapes as a condition for city survival]. URL: <https://pragmatika.media/stali-landshafti-jak-umova-vizhivannja-mista/>. [in Ukrainian].
6. Ryndiuk S., Maksymenko M. (2021) Suchasni pryiony orhanizatsii zelenykh zon v ushchilnenni zabudovi mista. [Modern methods of organizing green zones in densely built-up cities]. *Suchasni tekhnolohii, materialy i konstruktсии v budivnytstvi*. – Modern technologies, materials and structures in construction, 1. 111-119. [in Ukrainian].
7. Riabyka M., Husakova O., Zozulia A. et al. (2021) Kataloh pryrodooriientovanykh rishen. [Catalog of nature-based solutions]. Lviv: Ukrainska klimatychna merezha, 116. [in Ukrainian].
8. Synhaisvska O., Byvalina M. (2022) Osnovni napriamy vyryshennia problem u sferi ozelenennia mista. [The main directions of solving problems in the field of improvement and greening of the city]. *Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia*. – Urban planning and territorial planning, 81, 313–336. [in Ukrainian].